

कवि भूपी शेरचन र हामी कविता

नित्यानन्द खतिवडा *
विद्यावारिधि

सार

भूपी शेरचन आधुनिक नेपाली कविता साहित्यका चर्चित कवि प्रतिभा हुन् । आधुनिक नेपाली कविता धाराको स्वच्छन्दतावादी-प्रगतिवादी धाराका सशक्त गद्यकवि शेरचनका नयाँ भ्याउरे (२०१०), निर्भर (२००५) र घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे (२०२६) कविता सङ्ग्रहहरू प्रकाशित रहेका छन् । विविध विषयमा प्रभावशाली कविता रचना गर्न सक्ने शेरचनका कवितामा स्वच्छन्दतावादी, प्रगतिवादी, गद्यलयात्मकता, व्यङ्ग्यविद्रोही चेतना, मानवतावाद, प्रकृतिप्रेम, सामाजिक युगबोध, राष्ट्रियता र बिम्बप्रतीकात्मकताजस्ता प्रवृत्तिहरू पाइन्छन् । 'हामी' भूपी शेरचनको 'घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे' (२०२६) कविता सङ्ग्रहमा सङ्कलित प्रसिद्ध गद्य कविता हो, जसमा हामी मानवभित्रका विकृति र विसङ्गतिलाई व्यङ्ग्यात्मक प्रस्तुति गरिएको छ । नेपाली जाति पराश्रित बन्दै गएका कारण उसको अस्तित्व समाप्त हुँदै गएको विषयसँगै हामीभित्रको हामीपनलाई चिन्न नसकी आजको मान्छे एकलव्य बनेकाप्रति कवितामा व्यङ्ग्य गरिएको छ । विभिन्न बिम्बप्रतीकहरूको सहज प्रस्तुति रहेको कवितामा आजको समसामयिक विकृति-विसङ्गतिप्रति असन्तुष्टि जनाइएको छ । उनको हामी कविता उच्च व्यङ्ग्यचेतनाले भरिएको कविता भएको स्पष्ट हुन्छ ।

बीज शब्द

स्वच्छन्दतावादी-प्रगतिवादी, व्यङ्ग्य-विद्रोह, विनाशक, प्रतीकात्मकता, समसामयिक, लघुमानव, शून्यपूजक, मानसिकता, मूल्यहीनता ।

१. विषय परिचय

नेपाली कविताका क्षेत्रमा भूपी शेरचनको अलग्गै पहिचान रहेको छ । वि.सं.१९९२ पौष १२ गते धवलागिरी अञ्चलअन्तर्गत मुस्ताङ जिल्लाको थाक टुकुचा भन्ने गाउँमा जन्मिएका शेरचनले बी.ए.सम्मको औपचारिक शिक्षा लिएका छन् । नयाँ भ्याउरे (२०१०), निर्भर (२००५) र घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे (२०२६) कविता सङ्ग्रहहरू प्रकाशन गरेका शेरचनले साभा पुरस्कार, गो.द.बा. दोस्रोलागायतका पुरस्कारहरू प्राप्त गरेका छन् । नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानका सदस्य (२०३६-४५) समेत रहेका यिनको निधन २०४६ जेठ १ गते काठमाडौँमा भएको हो (दाहाल, २०६७ : २३२) । यस लेखमा

* उपप्राध्यापक, ने.सं.वि. पिण्डेश्वर विद्यापीठ, धरान ।

शेरचनका कवितात्मक प्रवृत्तिसँगै उनको हामी कविताको समग्र अध्ययन गरी वैचारिक निष्कर्ष निकालिएको छ ।

२. समस्या, उद्देश्य र अध्ययन विधि

कवि भूपी शेरचनको कवितात्मक प्रवृत्ति र हामी कविताको विचार पक्ष समेटिएको यस लेखमा कवि भूपी शेरचनका कवितात्मक प्रवृत्तिहरू के के हुन् ? हामी कविताको व्यङ्ग्य के हो ? भन्ने समस्यालाई देखाइएको छ । उक्त समस्यामा केन्द्रित भई यहाँ उठाइएका समस्याको समाधानका निम्न विभिन्न समाधानको उपाय खोजिएको छ, जसमा कवि भूपी शेरचनको कवितात्मक प्रवृत्तिबारे चर्चा गर्दै उनको हामी कविताको अध्ययन गरी कवितामा रहेको व्यङ्ग्यचेतना उल्लेख गर्नुलाई लेखको मुख्य उद्देश्य बनाइएको छ र त्यस उद्देश्य प्राप्तिका लागि वर्णनात्मक अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ भने विश्लेषणात्मक विधिले समेत यहाँ स्थान पाएको छ ।

३. शेरचनका कवितात्मक प्रवृत्तिहरू

नेपाली कवितायात्राको स्वच्छन्दतावादी-प्रगतिवादी धाराका विशिष्ट प्रतिभा भूपी शेरचनका कविताहरू विविध प्रकृतिका देखिन्छन् । उनका कविता सङ्ग्रहमा समेटिएका कविताहरूका आधारमा देखिने कवितात्मक प्रवृत्तिहरूलाई यसरी उल्लेख गर्न सकिन्छ-

३.१ स्वच्छन्दतावादी-प्रगतिवादी प्रवृत्ति

भूपी शेरचन आधुनिक नेपाली कविता साहित्यको स्वच्छन्दतावादी-प्रगतिवादी धाराका विशिष्ट कवि हुन् । देवकोटाद्वारा प्रवर्तित स्वच्छन्दतावादी र गोपालप्रसाद रिमालद्वारा थालिएको प्रगतिवादी धारामा रहेर शेरचनले विभिन्न कविताहरू रचना गरेका छन् । नेपाली समाज, प्रकृति र मानवका विषयहरूको स्वच्छन्द प्रस्तुतिमा रमाउने शेरचनले हामीलगायतका कविताका माध्यमबाट समाजका सडलपडलहरूलाई देखाई त्यसमा प्रगतिको उन्मेष चाहेका छन् । यसरी स्वच्छन्दतावादी र प्रगतिवादी चिन्तनको सम्प्रेषण गर्नु उनको कवितात्मक प्रवृत्ति हो ।

३.२ सशक्त गद्य कवि

भूपी शेरचन नेपाली आधुनिक कविताका प्रभावकारी गद्यकवि हुन् । पद्यभन्दा गद्य कवितालाई नै सम्प्रेषणको माध्यम बनाएका शेरचनका प्रायः कविताहरूमा यही लयभिन्न कवित्व शक्ति प्रस्तुत भएको देखिन्छ । लोक र मात्रिक लयलाई पनि अपनाएका यिनका कविताहरू गद्यलयमा नै सशक्त बनेका पाइन्छन् । आफूले भन्न खोजेका कुराहरू स्वतन्त्र ढङ्गमा सम्प्रषित गर्ने राम्रो माध्यम गद्यलय भएकै कारण उनले यसलाई अपनाएको देखिन्छ ।

३.३ व्यङ्ग्य विद्रोहचेतको प्रस्तुति

भूपी शेरचनका कवितामा सशक्त व्यङ्ग्य विद्रोहचेतनाको प्रयोग पाइन्छ । उनी सामाजिक विकृति र विसङ्गतिप्रति व्यङ्ग्य गर्दछन् । उनी सामाजिक विषमताका कारण समाजमा देखिएका शोषित दमित वर्गप्रति सहानुभूति राख्दै शोषक सामन्तीप्रति घृणाभाव पोख्दछन् । कर्तव्यविमुख शासक, आर्थिक शोषण र सामाजिक विसङ्गतिको साथै वैज्ञानिक आविष्कारबाट निर्मित मानव धर्ती विनाशक आणविक अस्त्रका कारणबाट निर्मित विसङ्गतिप्रति उनी व्यङ्ग्यको भटारो प्रहार गर्दछन् । भूपेन्द्रमान

शेरचन आफ्ना व्यङ्ग्यात्मक र जीवनवादी कविताद्वारा जनताको माया पाएर भूपी शेरचन भए । उनका कविताले नमिलेको समाज, सुसंस्कार र अनीतिपूर्ण व्यवहारलाई उछितो काडेको पाइन्छ । भूत, वर्तमान र भविष्यप्रति सचेत यिनी अन्याय, थिचोमिचो र शोषणका प्रति विद्रोही र व्यङ्ग्यकार देखिन्छन् (बन्धु, २०६७ : भूमिका) ।

३.४ मानवतावादी कवि

भूपी शेरचन मानवतावादी कवि हुन् । शेरचनको वैचारिक चिन्तन नै मानवतावादमा आधारित रहेको छ । उनका प्रायः कविताहरूमा मानव केन्द्रमा रहेको पाइन्छ । यथार्थ जीवन बाँचेको मानव र उसको क्रियाकलापको पर्यायलोकन गरी केवल मान्छेमात्र यस संसारको सञ्चालक हो भन्ने चिन्तन उनमा पाइन्छ । जात, पात, वर्ग, लिङ्ग सबैभन्दा माथि मान्छे र उसको उन्नयन हुनु सबैभन्दा अहम विषय हो भन्ने आशय रहेका कविताहरूका माध्यमबाट आफूमा रहेको मानवतावादी विचारको प्रक्षेपण गर्नु उनको कवितात्मक प्रवृत्ति हो ।

३.५ समसामयिक युगबोध र देशभक्त कवि

समसामयिक समस्यालाई प्रस्तुत गरिने भूपीका कविताहरूमा कहीं न कहीं राष्ट्रप्रेमबारेका चिन्तनहरू समेटिएको हुन्छ । समाजमा विद्यमान सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, नैतिक, राजनीतिक समस्याहरूको जिउँदो जागदो प्रस्तुतिले शेरचनका कविताहरू समसामयिक बन्न पुगेका छन् । हाम्रा लागि सबैभन्दा ठूलो विषय राष्ट्र भएका कारण आ-आफ्नो ठाउँबाट राष्ट्र उन्नयनमा योगदान पुऱ्याउनु मानवीय कर्तव्य हो भन्ने चिन्तन पाइनु पनि यिनको कवितात्मक प्रवृत्ति हो ।

३.६ प्रकृतिप्रेमी कवि

स्वच्छन्दतावादी कवि भूपी शेरचनका कविताहरूमा प्रकृति र मानवविचको अभिन्न सम्बन्ध देखाइएको हुन्छ । प्रकृतिविना मान्छे, र मान्छेविना प्रकृति अपूरो रहने कारण यिनको अटूट सम्बन्धबारे कविता लेख्नु शेरचनको कवितात्मक प्रवृत्ति हो । प्रकृतिको मानवीकरण गर्नु र प्रकृतिका विविध रूपहरूको वर्णन गरी मानिसलाई सदैव सकारात्मक चिन्त गर्न प्रेरित गर्नु उनको कवितात्मक प्रवृत्ति हो ।

३.७ बिम्ब र प्रतीकको प्रयोग

भूपी शेरचनलाई बिम्ब र प्रतीकका कवि भनिन्छ । सरल र सहज भाषाशैलीका माध्यमबाट सटिक बिम्ब प्रतीकको सृजना गरी भन्न खोजेको कुरालाई प्रभावकारी बनाउनु कवि शेरचनको विशेषता हो । उनका कवितामा प्रायः सामाजिक, प्राकृतिक, सांस्कृतिक, राजनैतिक र समसामयिक विषयलाई बिम्बात्मक रूपमा उतारिएको हुन्छ । अमृतको मूर्तीकरण मानिने प्रतीकको कलात्मक प्रयोगले उनका घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे, हामी, मैनबत्रीको शिखालगायतका कविताहरू निकै रोचक र घोचक बनेका पाइन्छन् ।

४ हामी कविताको अध्ययन

वि.सं.२०१९ सालको 'रूपरेखा' पत्रिकामा प्रकाशित प्रस्तुत 'हामी' शीर्षकको कविता कवि भूपी शेरचनले नेपाली जाति र समाज पराश्रित बन्दै गएका कारण हिजोको अस्तित्व समाप्त हुँदै गएको

वर्तमान अवस्थाप्रति आक्रोस अभिव्यक्त गर्ने सन्दर्भमा संरचित गरेको देखिन्छ। कविभिन्न रहेको हामीले हाम्रो सामर्थ्य र अधिकारलाई पहिचान गर्नुपर्ने आग्रह प्रस्तुत कवितामा व्यक्त भएको पाइन्छ।

४.१ वस्तुसन्दर्भ

‘हामी’ भूमी शेरचनद्वारा लिखित प्रसिद्ध प्रतीकात्मक व्यङ्ग्य कविता हो। ६ वटा अनुच्छेदहरूमा आवद्ध यस कवितामा समसामयिक युगका सामाजिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, पौराणिक समस्याहरूलाई प्रतीकात्मक रूपमा देखाउँदै व्यङ्ग्य गरिएको छ। हामीभिन्नका अमिल्दा विषयहरूको प्रतीकात्मक प्रस्तुति यहाँ वस्तुसन्दर्भ बनेर आएको छ। हामी शब्द जति भावात्मक र हार्दिक देखिन्छ, यथार्थमा हामीभिन्नको जीवनमा देखिने गराइ, सोचाइ र भोगाइ परस्पर उल्टो र अमिल्दो रहेको सन्दर्भ कवितामा आएको छ। प्रथम परिच्छेददेखि नै हामीभिन्नको बाध्यता, विवशता र विडम्बनाका सन्दर्भमा गुन्द्रै गइरहेको हामीपनलाई देखाइएको छ भने दोस्रो, तेस्रो परिच्छेदहरूमा पनि अतीतिको गौरवपूर्ण इतिहास, वीरता, स्वाभिमान र मानवीय हैसियत विसर्एका हामी लघुमानवहरूको निरीहतालाई सङ्केत गरिएको छ। केवल क्यारेमबोर्डका गोटीमा सीमित बनेका आजका मानवको विवशतासँगै हामीभिन्नको बुद्ध-वीरत्वका कारण गुरुचेलाको सम्बन्ध थाहा पाउनबाट बञ्चित भएको सन्दर्भको व्यङ्ग्यमय वस्तुयोजना समेटिएको पाइन्छ।

पाँचौँ परिच्छेद पैताला र शरीरको सम्बन्ध छुट्याउन नसक्ने मानवलाई देखाइएको छ भने छैटौँ परिच्छेदमा हामी केही पनि होइनौं केवल शून्यपूजकमात्र भन्ने विडम्बक चिन्तन समेटिएको देखिन्छ। कवितामा समसामयिक युगजीवनका विविध सन्दर्भहरूको विमवात्मक र प्रतीकात्मक प्रस्तुति रहेको देखिन्छ। हामीभिन्न नेफ्टिएर, चेफ्टिएर रहेका विविध सन्दर्भहरूको व्यङ्ग्यमय चित्रण रहेको कवितामा सामाजिक समस्या नै केन्द्रीय विषय बनेको पाइन्छ। आफूलाई अरुभन्दा अब्बल ठान्ने, स्वार्थी, आडम्बरी र अमानवीय चरित्रको विकासले हामीभिन्नको भावार्थ दिनप्रतिदिन मरिचभैँ चाउरिँदै गएको सन्दर्भसँगै प्राणीहरूमध्येकै सर्वश्रेष्ठ ठानिएको मानिसभिन्नको असली स्वरूपप्रतिको व्यङ्ग्यवाण पनि यस कविताको वस्तुसन्दर्भ बनेको छ।

४.२ मूलभाव

नेपाली कविता जगत्मा थोरै काव्यकृति लखेर पनि धेरै चर्चा पाउन सफल गद्यकविका रूपमा भूमी शेरचनको विशिष्ट योगदान रहेको देखिन्छ। उनको साभ्ना पुरस्कार पाउन सफल ‘घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे’ कविता सङ्ग्रहमा सङ्कलित कविताहरूमध्येको महत्त्वपूर्ण कविता हो हामी, जसमा हामीप्रतिको गराइ र बुझाइमा पाइने आकाश जमिनको फरकलाई प्रतीकात्मक र व्यङ्ग्यात्मक रूपमा देखाइएको छ। नेपाली मानसिकता र दयनीय जीवन बाँचिरहेका नेपालीहरूको यथार्थ अवस्थालाई छर्लङ्ग पारिएको यस कवितामा हामी आफ्नो (नेपालीहरूको) मूल्यहीनता र निस्सारको वास्तविकतालाई बुझ्न नसकी आडम्बरी र परवलम्बी बन्दै गएको स्थितिप्रति व्यङ्ग्य गरिएको छ। कवितामा हामी शब्दले पानीको थोपा, लघुमानव, क्यारेमबोर्डको गोटी एवं पैतालासरह महत्त्वहीन भएको कुरालाई सङ्केत गरिएको पाइन्छ। हाम्रो अस्तित्व लिलिपुटका मानवजस्तो, एकलव्यलेजस्तै औंला काटेर गुरुदक्षिणा दिन पछि नपरेजस्तै, स्ट्राइकरद्वारा चालित क्यारेमबोर्डको गोटीजस्तो, पैतालाले

श्रम गरे पनि माला गलाले लगाएजस्तो, टुप्पामा पलाएको बहुमूल्य च्याउजस्तो दिनप्रतिदिन कमजोर बन्दै गइरहेकाप्रति कवितामा तीव्र असन्तुष्टि पोखिएको छ । वर्तमान समाजको हुकुमी शैलीप्रति रोश र आक्रोश पोखिएको कवितामा व्यक्तिको स्वतन्त्र भएर बाँच्न पाउने अधिकार कुण्ठित गर्न नहुने धारणा रहेको देखिन्छ (दाहाल, २०६६ : ६७) । अरुको काँध चढेर आफू ठूलो हुन खोज्ने सामन्त एवं शोषकप्रति प्रहार गर्दै हामी नेपालीले हामीलाई नै चिन्न नसकेकाप्रति पनि कवितामा व्यङ्ग्य गरिएको छ । हामीले हाम्रो सामर्थ्य र अधिकारलाई चिन्नुपर्छ भन्ने सन्देश यहाँ पाइन्छ । हामी जसरी बाँच्नुपर्ने हो, त्यसरी बाँच्न नसकेको भावसँगै अर्काले हिँडाइदिनुपर्ने, बाटो देखाइदिनुपर्ने परनिर्भर बन्दै गइरहेका छौं, जसको प्रत्यक्ष लाभ टाठाबाठाहरूले लिइरहेछन् भन्ने विचार यहाँ पाइन्छ । हामी सबैलाई आफूजस्तै ठान्छौं, उनीहरूको षडयन्त्रलाई नबुझी त्यसलाई प्रेम ठान्छौं, जुन कार्यले हामीलाई अधोगतिमा पुऱ्याएको छ भन्ने भावार्थ कवितामा पाइन्छ । यसरी सामाजिक विकृति, विसङ्गति र अस्तव्यस्तताप्रति व्यङ्ग्य गरिएको यस कवितामा दिनप्रतिदिन नेपालीहरूको अस्तित्व गुम्दै गइरहेकामा चिन्ता व्यक्त गरिएको छ । समाज, राष्ट्र र समग्र यो विश्वसँगै यहाँका मानिसहरूलाई सही उद्देश्य प्राप्तिका लागि हामीभित्रको हामी जागृनुपर्ने, सक्रिय हुनुपर्ने आशय नै यस कविताको मूलभाव वा विचार हो ।

४.३ बिम्बप्रतीक

हामी कविता आफैँमा प्रतीकात्मक रहेको छ । यहाँ उपमा, रूपकजस्ता अलङ्कारहरू प्रयोग गरिएका छन् । हामी लघुमानव, हामी क्यारेम्बोर्डका गोटी, हामी टाकुराको पातले च्याउ, पानीको थोपाजस्ता प्रतीकात्मक र बिम्बात्मक सन्दर्भहरूले कविताको ओज बढाएका छन् । यहाँ आएका बिम्बप्रतीकहरू आयोजित नभएर प्राकृतिक देखिन्छन् । हराउँदै गएको मानव अस्तित्वलाई पुष्टि गर्नका लागि प्रयुक्त यी बिम्बप्रतीकका कारण नै कविता प्रभावी बन्न पुगेको हो भन्न सकिन्छ ।

४.४ लय

कविताको विशिष्ट पक्ष बनेको लयका दृष्टिले हामी कविता उत्कृष्ट देखिन्छ । गद्य लयको सहज र स्वभाविक प्रयोग रहेको कविता आकर्षक बन्न पुगेको छ । बाहिरी रूपमा गद्यलय देखिए पनि कविताको आन्तरिक अन्विति प्रभावकारी पाइन्छ । आरम्भदेखि अन्त्यसम्म नै कवित्वशक्तिको प्रभावले कविताको आन्तरिक लय बलशाली बनेको छ । हामीभित्र रहेका विकृति, विसङ्गतिलाई पर्गेल्न कविताको लय सफ लबनेको देखिन्छ ।

४.५ भाषाशैली

प्रस्तुतिको माध्यम भाषा हो भने प्रस्तुतिको तरिकालाई शैली भनिन्छ । भाषाशैलीका दृष्टिले यो कविता प्रभावकारी बनेको देखिन्छ । प्रथम पुरुषीय कथनढाँचा वा आन्तरिक दृष्टिबिन्दु रहेको कवितामा बिम्ब र प्रतीकमय कलात्मक भाषा पाइन्छ । आलङ्कारिक शैलीको सघन प्रस्तुति रहेको कवितामा प्रयुक्त भाषाशैलीकै कारण कविताको गरिमा अझ उच्च बन्न पुगेको छ । आजका मान्छेहरूमा देखिएको निरीह र अस्तित्वहीन जीवनबँचाइलाई देखाउनसमेत कविताको भाषाले अहम् भूमिका खेलेको पाइन्छ ।

४.६ शीर्षक

आजका कवितामा शीर्षकलाई गौण तत्त्व मानिएको पाइन्छ । यस कवितामा हामी एउटा बहुवचनबोधक सर्वनाम शब्दलाई शीर्षक बनाइएको छ । प्रथम पुरुषीय सर्वनामको यो शीर्षकमा सर्वसाधारणलाई सङ्केत गरिएको छ । कवितामा हामीभित्र रहेको अस्तव्यस्तता, विकृति, अस्तित्वहीनता एवं कमीकमजोरीहरूलाई देखाउने सन्दर्भमा प्रस्तुत हामी शीर्षक सार्थक देखिन्छ । अभिधाभन्दा व्यञ्जनाका तहमा प्रभावकारी देखिने शीर्षकले कविताको कथ्य विषय र भाव दुवैलाई सङ्केत गरेका कारण पनि यो कविताको शीर्षक अर्थपूर्ण बन्न पुगेको देखिन्छ ।

५ हामी कविताको व्यङ्ग्यचेतना

व्यङ्ग्य भन्नाले भत्केको, बिग्रेको वा नमिलेका ठाउँमा सुधारको उद्देश्य राखेर गरिने चोटिलो प्रहार भन्ने बुझिन्छ । साहित्य समाजको दर्पण भएका कारण समाजका विविध व्यवस्थामा थीति बसोस् र जनताले अमनचैनको अनुभव गरून् भन्ने उद्देश्य साहित्यकारको पनि रहन्छ । यही कारण साहित्यकारहरू आफ्ना रचनामा विभिन्न भत्कोसहरू प्रस्तुत गरी त्यसलाई व्यङ्ग्यात्मक रूपमा सुधारको सङ्केत गर्दछन् । भूपी शेरचनको हामी यस्तै प्रकृतिको कविता हो, जसमा हामीका कारण समाजमा देखापरेका सडलपडलहरूप्रति तीव्र व्यङ्ग्य प्रहार गरिएको पाइन्छ । कविताको महत्त्वपूर्ण पक्ष बनेको व्यङ्ग्यका विविध तहहरू देखिन्छन् । कवितामा सामाजिक व्यङ्ग्यको प्रभावकारी प्रयोग देखिन्छ । मान्छे सामाजिक प्राणी भएका कारण त्यहाँ हुने गरेका विकृति, विसङ्गतिहरूको भण्डाफोर गर्नु उसको दायित्व हुन्छ, जसलाई कविले कवितामा यसरी पूर्णता दिएका छन्-

हामी बाहिरबाट जतिसुकै उच्च देखिए तापनि
भिन्न-भिन्न निरन्तर खिइँदै र घिस्सिँदै गइरहेका छौँ
हाम्रो बाहिर उँचाइ भुटा हो,
भ्रम हो (घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे, पृ.१२)
हामी आफूखुशी कहिल्यै मिल्ल नसक्ने
कसैले मिलाइदिनुपर्ने,
हामी आफूखुशी कहिल्यै छुट्टिन नसक्ने
कसैले छुट्टयाइदिनुपर्ने (पृ.१४) ।

सामाजिक प्राणी भए पनि हामीमा त्यो सामाजिकताको भावले कहिल्यै छुन नसकेकामा कवितामा व्यङ्ग्य गरिएको छ । आडम्बरमा बाँच्नुपर्ने हामीभित्रको एकताको सूत्रचाबी कसैलाई जिम्मा लगाएर पुनः त्यही चाबीको खोजीमा आफूआफूमा लडी समाप्त हुने बाँदरे प्रवृत्तिको भटारोले यही कुराई सङ्केत गरेको देखिन्छ । भन्ने सामाजिक र व्यवहारमा सदैव असङ्गु र असामाजिक बन्ने आजका सभ्य र शिक्षित बनाउँदा कथित आधुनिक मान्छेहरूको नाडी छाम्ने काम कविले गरेका छन् । यस अर्थमा कवितामा देखिएको सामाजिक व्यङ्ग्य निकै अर्थपूर्ण बन्न पुगेको छ । हामी आफ्नो मूल्यहीनता र निस्सारताको वास्तविकतालाई बुझ्न नसकी आडम्बरी र परावलम्बी बन्दै गएको अवस्थाप्रति कवितामा व्यङ्ग्य पाइन्छ । जस्तै-

हामी फगत पानीका थोपा हौं
पानीका निर्बलिया थोपा
जो सूर्यद्वारा माथि माथि उचालिन्छौं र बादल बन्छौं,
हावाको इशारामा यताउति दगुछौं
र आफूलाई गतिशील भनिठान्छौं (पृ.१०) ।

आफू केही गर्न नसक्ने र अरुद्वारा गति दनुपर्ने पानीको थोपासंग तुलनीय बन्दै गरेको मानवजीवनको मूल्य दिनप्रतिदिन कमजोर बन्दै गइरहेकाप्रति कवितामा असन्तोष व्यक्त गरिएको छ । आफैँ गतिशील बन्ने र आफू गतिशील बनी अरुलाई पनि गतिशील बनाउन सक्ने सामर्थ्य मानिसमा हुनुपर्ने आशय उक्त कवितांशमा पाउन सकिन्छ । म र हामीभन्दा बाहिर जान नसकेको नेपाली राजनैतिक व्यवस्थाप्रति कवितामा व्यङ्ग्य प्रहार गरिएको पाइन्छ । शासन र सत्तामा पुगेपछि आफ्नो धरातल हाम्रो विकृत मानसिकताको कटु यथार्थको व्यङ्ग्यात्मक प्रस्तुति कवितामा पाइन्छ । हाम्रो आस्थाको उचाइ घट्दो छ, हामी परिनिर्भर लघुमानव बन्दै गइरहेका छौं र हामीले आफ्नो गौरवपूर्ण इतिहास, वीरता, उच्चता, स्वाभिमान विसर्दै गएको कुरालाई पनि कवितामा समेटिएको छ । हामीमा रहेको लघुमानसिकताप्रति कविको आक्रोश देखिन्छ । प्राणीहरूमा श्रेष्ठ भएर पनि आफूलाई संसारको सबैभन्दा सानो, हीन र कमजोर प्राणीजस्तै मानसिक रूपमा दीनहीन भएर बाँच्न चाहने आजका मान्छेहरूको स्वभावप्रति कविले शङ्का जताएका छन् । आफ्नो अस्तित्वलाई समाप्त पारेर गुरुभक्त बन्ने हाम्रो सिल्लीपनबाट गुरु बन्न नचाहनेहरूले फाइदा लिरहेको भाव कवितामा द्रोणाचार्य र एकलव्यको प्रसङ्गबाट स्पष्ट पारिएको छ । एकलव्यले भैं आफ्नो बूढी औंला काटेर द्रोणाचार्यलाई चढाउने हामी द्रोणाचार्यहरूबाट नै उपेक्षित र प्रताडित छौं तापनि हामी अरूप्रति समर्पित छौं । द्रोणाचार्यहरूको षड्यन्त्रलाई नबुझी हामी त्यलाई प्रेम ठान्छौं, जुन हाम्रो मूर्खतामात्र हो भन्ने व्यङ्ग्यात्मक भाव कवितामा पाइन्छ ।

अर्काको आडमा, भरोसामा मात्र हामी वीर बन्न सक्छौं, स्वतन्त्र र स्वतःस्फूर्त रूपमा हामी आफ्नो पौरखको पारख गर्न नसक्ने हामीभित्रको पराश्रितताको भावलाई पनि कवितामा व्यङ्ग्य गरिएको छ । जस्तै-

हामी वीर छौं

तर बुद्ध छौं

हामी बुद्ध छौं

र त हामी वीर छौं

हामी बुद्ध नभइकन वीर कहिल्यै हुन सकेनौं (पृ.१५)

एउटा स्ट्राइकरद्वारा सञ्चालित

हो, हामी मानिस कम र बर्ता गोटी हौं (पृ.१५) ।

यी पंक्तिहरूमा भनिएजस्तै हामीमा रहेको वीरता, बौद्धिकता र स्वतन्त्रताजस्ता विषयहरू आज ढुँडी परिसकेका छन् । नाममात्रको मान्छे, बोकेर हामी गन्तव्यहीन यात्रामा रत छौं, जसको न

आदि छ न त अन्त्य । कविले प्रगतिका नाममा देखिएको अगति, विकासका नाममा देखिएको विनाश तथा परिवर्तनका नाममा देखिएको विकसित परिवर्तनहीनताप्रति व्यङ्ग्य गरेका छन् । यी सब बेथिति, अराजकता, आडम्बर, स्वार्थ, मूल्यहीनता, भ्रष्टाचार र परनिर्भरताजन्य विकृतिहरूको कारण केवल हामी हौं र यसको समाधानसमेत हामीले नै गर्नुपर्छ भन्ने कविको निष्कर्ष देखिन्छ । यही व्यङ्ग्यबहुल समस्याको उठान गरी असली हामी मान्छेको खोजी गर्ने सन्दर्भमा कविता व्यङ्ग्यात्मक बन्न पुगेको देखिन्छ । विम्ब र प्रतीकहरूको सहयोगमा प्रस्तुत व्यङ्ग्यको रापले आजको शिक्षित, सभ्य र स्वाभिमानी भनाउँदो मानिसलाई केही गर्न सचेत गराएको छ ।

६ निष्कर्ष र उपलब्धि

भूपी शेरचन नेपाली कविताजगतका सफल कवि हुन् । नयाँ भ्याउरे, निर्भर र घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे गरी तीनवटा कवितासङ्ग्रहहरू प्रकाशन गरेका शेरचन थोरै लेखेर पनि धेरै प्रशंसा पाउने कविहरूमा पर्दछन् । 'घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे' कृतिका लागि २०२६ सालको साभा पुरस्कार प्राप्त गरेका शेरचनका कविताहरूमा स्वच्छन्दतावादी, प्रगतिवादी, गद्यकवित्व, व्यङ्ग्यविद्रोह, मानवता, प्रकृतिचित्रण, राष्ट्रियता, विम्बप्रतीकात्मकताजस्ता प्रवृत्तिहरू पाइन्छन् । 'हामी' कवि शेरचनको 'घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे' कवितासङ्ग्रहमा समेटिएको उत्कृष्ट गद्यकविता हो, जसमा सासामयिक समाज तथा त्यहाँ बाँचेका आजका हामी नामका मानिसहरूमा देखापरेको आडम्बर, दीनहीन तथा मूल्यहीन जीवनगतिलाई देखाइएको छ । विभिन्न विम्ब र प्रतीकका माध्यमबाट मान्छेका निरीहता, स्वतन्त्रताहीनता र स्वार्थी प्रवृत्तिलाई देखाउन कविले व्यङ्ग्यको सहयोग लिएको देखिन्छ । कवितामा सामाजिक, सांस्कृतिक, राष्ट्रिय तथा सांस्कृतिक व्यङ्ग्यहरूको रोचक र घोचक प्रस्तुति पाइन्छ । यसर्थ हामी शीर्षकीय कविता समसामयिक आँखा भएर पनि नदेख्ने आजका मान्छेलाई जगाउन सफल बनेको छ, यही नै यसको उपलब्धि हो ।

सन्दर्भसूची

त्रिपाठी, वासुदेव र अन्य (२०४६ सम्पा.), *नेपाली कविता भाग-४*, ललितपर : साभा प्रकाशन ।

दाहाल, घनश्याम (२०६६), *नेपाली फुटकर कविता र काव्य*. काठमाडौं : हजुरको प्रकाशन ।

दाहाल, दुर्गाप्रसाद (२०६७), *अनिवार्य नेपाली*. बी.ए. प्रथम. काठमाडौं : एम.के.पब्लिसर्स

एण्ड डिस्ट्रिब्युटर्स ।

सुवेदी, अभि (२०५५ सम्पा.), *समकालीन नेपाली कविता*. काठमाडौं : ने.रा.प्र.प्र. ।

बन्धु, चूडामणि (२०६७), *साभा कविता* (भूमिका).(नवौं संस्क.) काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।

लुइँटेल, खगेन्द्रप्रसाद (२०६०), *कविता सिद्धान्त र नेपाली कविताको इतिहास*. काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।

शेरचन, भूपी (२०७२), *घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे*. (चौधौं संस्क.), काठमाडौं : साभा प्रकाशन ।

शर्मा, तारानाथ (२०५१), *नेपाली साहित्यको इतिहास*. (ते.सं.), काठमाडौं : नवीन प्रकाशन ।